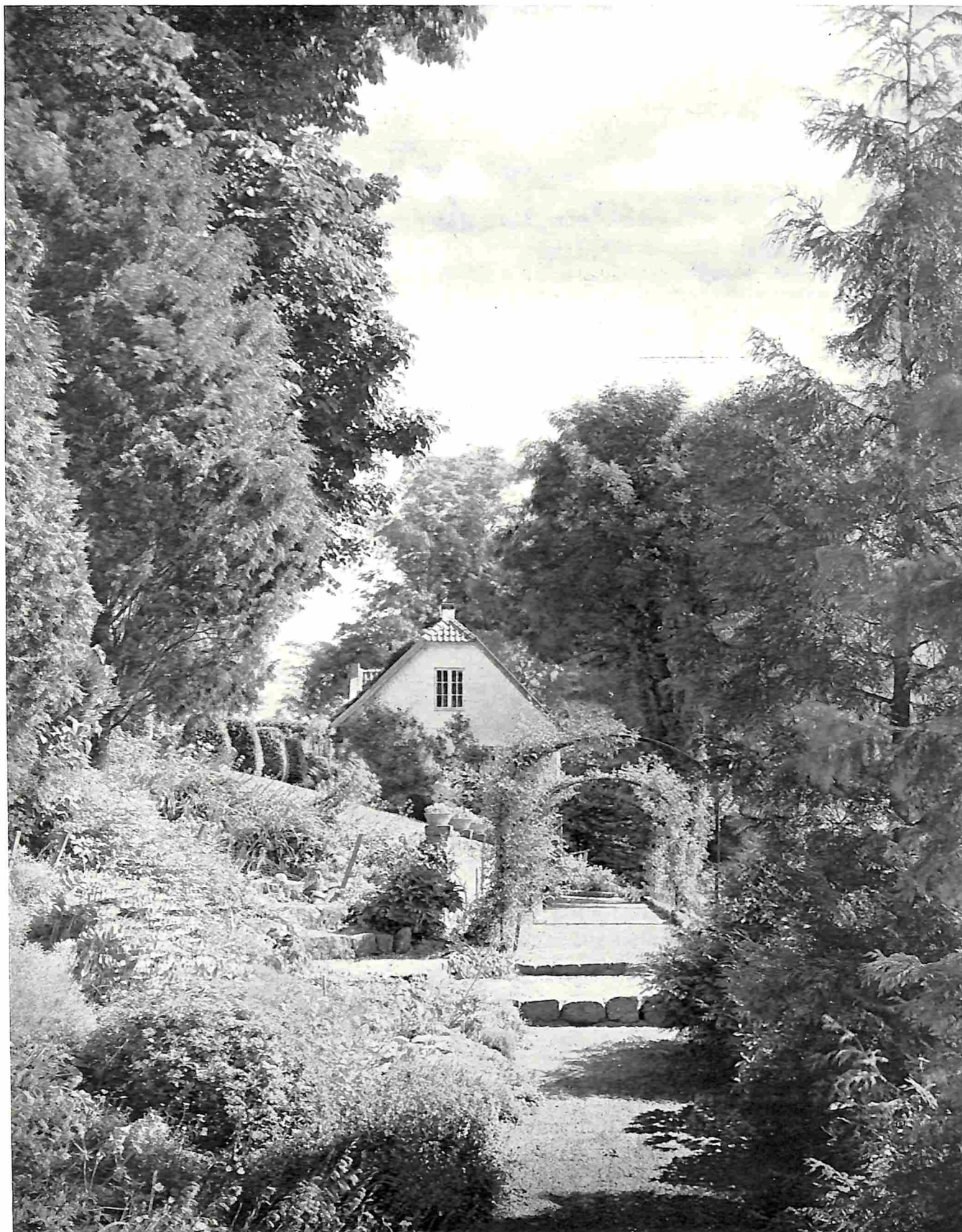

BUITEN

29^E JAARGANG N^O. 29

ZATERDAG 20 JULI 1935

ZOMER IN EEN ZWEEDSCHEN TUIN
(BIJ HET ARTIKEL: „ZOMER IN ZWEDEN”)

Redactie: Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD

DE AVOND EN DE MORGEN, DOOR L. GREETER.	BLZ. 338—339.	342
ZOMER IN ZWEDEN (GEÏLL.), DOOR HENRI VAN MANDELE	BLZ. 337.	340—341
HESPERIS MATRONALIS OF DAMASTBLOEM (GEÏLL.), DOOR G. KROMDIJK	BLZ.	341—342
EEN SCHOONE KERK IN VERVAL (GEÏLL.), DE GROOTE- OF ST. LAURENSKERK TE ALKMAAR IN VERVAL, DOOR MATTY VIGELIUS	BLZ.	343—345
ONZE GROOTSTE DAGVLINDER (GEÏLL.), DE KONING-INNEPAGE, DOOR DE STOPPELAAR	BLZ.	345—346
NAAR BARCELONA (GEÏLL.), DOOR A. G. A. WILLEMSSEN—BERG	BLZ.	346—348
VERBASTERD, MAAR TOCH ONTRAADSELD DOOR GER. KREKELBERG	BLZ.	348
AVONDSCHEMERING OP DE HEIDE (ILL.)	BLZ.	348

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar **Rokin 74—76, Amsterdam**. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventueele terugzending.

Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten, is verboden.

De avond en de morgen

DOOR L. GREETER

HET is midden Juli, de diep purperen pracht van den vollen zomer. De dag is ten einde, de heete, stralende zonnedag. En nu, onmerkbaar langzaam haast, gaat de avond komen.

In mijn tuin zit ik, vanwaar ik de oneindigheid der velden en gaarden en boomgaarden zien kan, en ik ga dit stralend wonder zien, dat zich nu gaat voltrekken. Ik weet, dat het iets ongeëvenaards is, dat er niets is, wat te vergelijken valt met hetgeen thans gebeuren gaat. En ik denk er even aan, dat er ontelbaren zijn, die zich thans vervelen, zich ergeren, zich bezig houden met duizend beuzelingen, zich het leven bederven met tallooze nietigheden. Maar ik wil niet lang daaraan denken. Ik wil elke minuut genieten van de heerlijkheid, die komende is.

Heet is de lucht nog, en roerloos. Geen blad beweegt. Over de korenvelden ligt nog de zon, maar de gouden glans gaat, onmerkbaar langzaam, steeds meer naar het Westen.

Ik zie naar mijn tuin. Uitgebloeid zijn de heesters, de seringen, de goudenregens, de sneeuwbal, de weigelia's, de prunus, de rhododendrons, de ribes. Donkerder geworden is het eerst zoo teere loof der vruchtboompjes, en verdwenen zijn de rose en sneeuw-witte bloesems. Maar aan de takken hangen de vruchten, klein nog en onrijp, maar vol heerlijke beloften. En ook bloemenpracht is er nog genoeg. De rozen stralen in verrukkende schoonheid, de geraniums gloeien in kleuren van rose en purper en sneeuwig wit, als tallooze veelkleurige klokjes hangen de bloemen der fuchsia's. De lavendel bloeit, de laatste viooltjes heffen de kindergezichtjes omhoog. Nog zijn er kleine rose en witte bloemen aan het Engelsch gras. En dan, er is nog zooveel belofte. De phloxen beginnen te kleuren, straks zullen zij den tuin verven in heerlijke tinten van wit en purper

en violet. De dahlia's groeien, is er niet reeds een knop in dien éénen dikken bladerbundel? Staarst rijst het diepe blauw der riddersporen. En daar zijn de chrysanten, die stil groeien, de gladiolen, die reeds den bloemstengel toonen, de blauwe en purperen herfstasters, die vol en zwaar zijn van beloften. Geurend hangt de kamperfoelie van het dak der schuur. En de Golden Wings, zij beloven een schitterend gouden pracht te ontvouwen binnen enkele weken.

Onmerkbaar langzaam gaat het zinken van de zon. De gouden gloed is thans uit mijn tuin verdwenen. Nu ligt zij nog glanzend en sprankelend op de rijpen korenvelden daarachter. Nu bereikt zij de weiden, giet stroomen van goud over het oude hek, over de glanzende vachten der rustende koeien, over de boerenkar, die daar wacht tot den arbeidsdag van morgen. Nu heeft zij de stille kastanjeboomen bereikt, die in het voorjaar hun roode en blauwe kaarsjes deden glanzen, nu ligt zij op het bemiddeld dak der boerderij en doet den ouden weerhaken schitteren.

Windstil is het nog. Geen blad beweegt. Maar toch komt er een koelte, iets van onbeschrijflijke heerlijkheid, als een diepe zucht van de vermoede aarde, steeds maar gevende aarde. Duizend onbestemde zoete geuren voert zij mede.

En dan is er de hemel. Den geheelen dag is de hemel diepblauw geweest, zonder een enkel wolkje. Thans schijnt hij van paarlmoer, overstrooid met schitterend stofgoud. In het Oosten klimt zacht de duisternis op, droomende tinten en sluiers vol mysterie in kleuren van teeder grijs en diepblauw en donker violet. Maar in het Westen jubelt nog de uitbundigheid van het licht, schittert en fonkelt het nog met rose en goud en duizend wonderschoone kleuren, waarvoor wij geen namen hebben, want nergens anders worden zij gevonden. Het geheel een stralend van juichende schoonheid, waarvan middelpunt de gulden bol, die zachtkens dieper zinkt.

Het Licht . . . Ik zie naar den hemel, dien wonderlijken hemel. De fonkeling van paarlmoer met goud verbleekt, thans zijn het andere, wonderlijke pasteltinten, die elkaar afwisselen in steeds veranderende maar altijd onvergelykelijke schoonheid. Daar is een roze, zooals geen schilder het kan voortbrengen. Daar is een teeder blauw, een weergaloos violet. Wie zou de schoonheid van die kleuren kunnen beschrijven, van die vloeiende opaaltinten in hun allereerst overtreffende pracht? Ik denk aan juweelen, aan aardse kostelijkheden . . . het schijnt zoo heerlijk lachelijk. Wat zijn hun armelijke schitteringen, kleine fonkelingen, tegenover dit weergalooze kleurenspeel?

Langzaam, langzaam wordt de schemering diep. Dichter worden de geheimvolle sluiers, die zich weven in het Oosten. In het Westen fonkelt nog een juichen van duizend schitterende kleuren. Maar ook daar begint het te verbleeken, zachtkens, onmerkbaar haast, maar steeds voortgaande.

Nog steeds roerloos is alles. Geen koelte huilt in de toppen der boomen, of door het rijpen graan. Droomend is de natuur, als in diepe gedachten verzonken. En stil is het geworden in mijn tuin. Weg zijn de vlijtige bijen in hun kleedjes van bruin en goud fluweel, die den geheelen dag brommen mijn bloemen hebben omzweefd. Weg zijn de fo-

kelende libellen, de duizendsoortige vliegen en kevers en schitterende insecten. Ik weet waar zij heen zijn gegaan. Onder geurende bloembladeren, in koele beschutting van toegevouwen bladeren rusten zij, de opalen vleugeltjes, de schitterende oogjes, de lichaampjes van smaragd en goud en saphier. De nacht gaat komen.

Nu en dan, langs den thans zoo stillen hemel van teer-doorzichtig blauw, wiekt snel een vogel. Een kleine, die haastig zich voortrept, een groote, die voortvliegt met rustig-regelmatigen vleugelslag. Ik weet, waar zij heengaan. Naar de veilige nestjes, waar kleine, nog hulpelooze schepseltjes naar hen uitzien.

Daar, aan den stil-lichtenden hemel, zie ik plotseling een ster. Een ster als een diamant, eenzaam fonkelend. Ik weet niet welke ster het is, van welk geweldig zonnestelsel zij het ontzaglijke middenpunt is. Wat kan het mij ook schelen! Voor mij is zij slechts een deel van al de goddelijke schoonheid van dezen avond.

Stil sluipt thans de duisternis aan. En ik bedenk, wat zal ik nu in mijn kamer gaan en daar lezen, of werken, of iets anders doen? Wat zal ik een knopje omdraaien en een zwak licht te voorschijn brengen, nauwelijks toereikend voor enkele vierkante meters, dat een armzalige nabootsing zal zijn van het onvergelykelijke, het goddelijke Licht? Zal het niet beter zijn, dat ik vroeg slapen ga, en morgen, morgen heel vroeg opsta, om het nieuwe wonder te zien dat rijzen zal, den Morgen?

Ja, dat zal ik doen. En voor ik opsta werp ik nog een blik om mij heen, den laatsten.

Zoo stil is het nu, zoo droomend geheimzinnig is het Oosten, zoo liefelijk lichtend nog het Westen. Zoo tallooze mysteries fluisteren in de diepe stilte. Zoo wonderlijk is alles, of men wacht, ademloos, op iets heel groots . . . .

Wonderlijk is het huis in den prillen morgen.

Daar is een kamer, waarvan men zegt dat zij op het Noorden ligt, en waar ik nooit zon heb gezien, maar nu is daar een wonderlijke lichtglans op dien eenen muur. Een zonnestraal!

Zoo vreemd lijkt alles in dit kristallen, doorzichtig teedere morgenlicht. Daar is iets om mij heen, iets ongekends, of verbaasde en verschrikte oogen mij aanzien. Wat doe je hier op dit uur van den dag? Het is immers je tijd niet? Wij zijn hier gekomen, in de heel vroege morgenschemering, op de doorschijnende morgennevels, om te zien het huis waar wij eens waren, om aan te raken de voorwerpen vol onuitsprekelijke herinnering. Wij waanden ons veilig en onbespied, nu alles sliep, wij vreesden geen storing, en nu . . . .

Ja, er ligt werkelijk iets onbegrijpelijk wonderlijks in het huis, in dit heel vroege uur van den morgen.

Maar dat vreemde, het verdwijnt als ochtendmist, zoodra ik de tuindeuren open. Duizend heerlijke geuren stroomen binnen. Daar is het een wieken en fladderen, een blinken en schitteren van tallooze guitige en nieuwsgierige oogjes, een zingen en jubelen en fluiten. Ja, ze zijn vroeg op, die kleine rakkers. Zoo vroeg kan ik niet opstaan, of ze zijn mij vóór.

En zie nu eens dat Oosten, dat gisteravond verzonken lag in diepen droom, als gewikkeld in zware sluiers, die, steeds meer, aandroegen de geesten van

den nacht. Dat fonkelt en schittert daar, dat lacht en schatert, dat straalt en bloost en jubelt in heerlijke vroolijkheid. Triomfeerend stijgt de jonge dag. Zwaar hangen nog, over de weiden in de verte, de wazig witte morgennevelen, maar zij verdwijnen zienderoogen. Vluchtend, in de verte, schijnen nog enkele schaduwen van den nacht, maar zij kunnen geen stand houden tegen deze jubelende stoeten, tegen deze moedige en vroolijke tegenstanders, die naderen met stralenden zegezang.

Geen zon is nog in mijn tuin, slechts lichte glansen liggen op het pad, en fonkeling gloeit al op het dak der schuur. Maar de tuin zelf geurt nog in vochtige frischheid, donker is het grint, en aan elk blaadje, aan elke bloem fonkelt de dauw. In den nacht, die heenging, hebben als het ware stralende geesten elk bekertje ter lafenis gevuld met kristallen vocht. Rozen, die gisteren nog knoppen waren, zijn open gegaan. Heel in de verte, in de weiden, zie ik traag de koeien gaan, in lange rij, opgestaan zijn zij na lange nachtrust in het vochtig gras, en thans loopen zij in de warmte van de rijzende zon.

Hoe anders is het zonnelicht in den heel vroegen morgen dan in de hitte van den namiddag! Hoe helderder schijnt de goudglans, hoe fijner en darteler de straling van het licht! Hoe koel en lokkend is de tuin, vol leven reeds, en toch zoo stil, zoo stil!

In het glazen comfoortje gloeit huiselijk intiem het theelichtje, de fijne geur van den morgendrank vermengt zich noodend met de geuren van bloem en gras. Hoe heerlijk is dit uur van den jongen morgen! Hoe wonderlijk is de wereld, diezelfde wereld, die ik zoo goed te kennen dacht! Hoe vreemd is die landweg, die nu zoo stil is en verlaten! Daar zijn de huizen van mijn burens, gesloten zijn hun vensters, gesloten hun gordijnen. Ondanks de stralende lichtglans van den jongen dag! Het is mij . . . . als was de schepping nieuw geworden in dien eenen nacht, of ik alleen ben op de wereld, nog alleen. Of dit alles voor mij is, voor mij alleen, al deze schoonheid, deze heerlijkheid, deze straling, deze schaterende jubel, deze lofzang. Ja . . . . is het niet een machtig koor, dat ik hoor, een prachtig zingen, begeleid door den klank van vreemd-heerlijke instrumenten? Och . . . . wat gedachten op zulk een morgen van zomerheerlijkheid!

En daar, wonderlijk, komt de zon in mijn tuin. Zij is nog in de toppen der vruchtboompjes, en doet de kleine peertjes en appeltjes gloeien. Zij ligt op de rozen, en is het niet, of schitterender worden hun kleuren van purper, en wit, en rozig rood. Breder worden de lichtstrepes op het pad, een enkele gelukkige graszode voelt reeds de stralende warmte op zich neerzegenen. Gouden pijlen schieten langs de haag der ligusters. Langs de schuur klimt het licht om laag, het doet het raampje schitteren, het speelt over de bloeiende fuchsia's en pelargoniums, over de witte margrietes, de lavendel, de ijverig groeiende herfstbloemen. Het is als een nooit eindigend spel van naderkomen, van stoeien en streelen, van lachen en liefkoozen. Of de zon, een moeder gelijk, haar armen uitstrekt naar haar kinderen, lokkend en teeder, lachend en liefdevol.

Wat een wonder is die tuin van mij! Wat is er te zien, hoe kan men hier uren zitten zonder zich te vervelen!

(Slot op bladz. 342)

ZOMERLANDSCHAP IN DALARNE

ZOMER IN ZWEDEN

DOOR HENRI VAN MANDELE

OM de geestdrift van de Zweden voor den zomer te begrijpen, moet men den langen Zweedschen winter kennen. ☼ De melancholie van een laten herfst verglijdt onmerkbaar in de somberheid van trage, korte winterdagen, waarin het valse daglicht nauwelijks ten volle wil ontbloeien. ☼ In Stockholm komt op Kerstmis de zon om negen uur op en gaat om drie uur al weer onder. Eindeloos duren de lange nachten, waarin de vorst zijn tooverkristallen teekent op de vensterruiten en de felle kou dringt door alle muren. Doch in het midden van dezen barren wintertijd is daar het midwinterfeest, het groote lichtfeest in deze donkere dagen, met zijn vreugde om de zonnewende, de terugkeer van de stralende, licht en leven brengende zon. ☼ Dan komt de lente. Zij komt weifelend, voorzichtig. Zij doet wanhopige pogingen om de aarde te bevrijden uit den verstarrenden tooverban van den witten ijsvorst. Droppels vallen van de glimmende takken en men hoort weer het zachte geruisch van het wegstreamend water. Er gaat een wonderlijke siddering door de aarde, het is de voorbode van het nieuwe leven. ☼ Uit het Zuiden komt zij het land binnentrekken, deze nieuwe lente. In de beukenwouden van Skåne doet zij alle prille knoppen openbarsten. Voet voor voet verovert zij het wijde land, steeds verder noordwaarts trekkend, totdat haar domein reikt tot de donkere dennenwouden van Norrland en de moerassige mosvlakten van Lapland. Op Walpurgisavond, den vooravond van den eersten Meidag, verzamelt de jeugd zich in de parken rondom de Walpurgisvuren. Laaiende vreugdevuren zijn het, gebouwd volgens de oude, welbekende tradities. Leege vaten, in teer gedrenkt, worden aan hooge palen bevestigd en in brand ge-

stoken. De scholieren, die hun studentexamen — het examen dat toelating geeft tot de universiteit — gedaan hebben, en nu student zijn, dragen voor het eerst hun witte petten, meisjes zoowel als jongens. In optocht trekken zij zingend rondom de vuren en het grillige dansen van den rossen gloed werpt een fantastische belichting over hun verheugde gezichten. En op de melodie der eeuwenheugende volkswijzen dansen zij de oude dansen. ☼ Als de zomer uitbarst over het land, komt er een wilde vreugde in het hart van de Zweden. ☼ De Zweedsche zomer is een plotselinge en kortstondige volzomer, waarin het licht nauwelijks wijkt van den horizon en de gouden glorie der dagen afwisselt met den zilveren schijn van de nooit donker wordende nachten. In het hoogste Noorden, het land van de middernachtszon, gaat de zon niet onder en zijn zelfs de zomer nachten nagenoeg even helder en warm als de dagen. Dit is de tijd, die door de Zweden met hartstocht en verlangen verbeid wordt, deze stralende zomer het uitgelaten feest van het steeds weer herboren leven, na negen maanden heimwee naar licht en zonnenschijn. De korte, heftige brand van deze zomer vlam is voor hen een onwezenlijke roes van licht en leven. Midzomer, 24 Juni is, naast Kerstmis, Zwedens grootste feestdag van het gehele jaar. Op dezen dag heeft het steeds wentelende gouden zonnewiel het hoogtepunt van zijn stralende glorie bereikt. In de dorpen plant men de „Midzomstaeng", een hooge paal, met groen en bloemen versierd en bekroond met de blauw-gele vlag. Rondom deze midzomerpmaal danst men de geliefde oude volksdansen. ☼ In het roode licht van de dalende avondzon viert men dit feest, dat voortduurt den ganschen

zomernacht, waarin het maar niet donker worden wil en het laatste licht aan den horizon blijft voortleven in een wonderlijk klare schemering, tot de nieuwe dag begint. Te Stockholm viert men dit daverende, klaterende zonnefeest in het beroemde

openluchtmuseum Skansen.

☒ In de groote steden worden de openluchttheaters avond aan avond bespeeld, en de lunaparken zetten hun poorten wagenwijd open.

☒ De parken prijken met een weelde van kleurige bloemen en in alle buitenrestaurants kan men dineeren in lommerrijke tuinen of op met lampjeslingers versierde terrassen.

Geen tafeltje blijft er onbezet en iederen avond vindt er tegen sluitingstijd een ware uittocht plaats van Hasselbacken, Blå Porten,

Nöjesfaelt of Traedgårdsföreningen. Met ware doodsverschachting wenscht de Zweed de hem toekomende portie zomervreugde te incasseeren en zoo is hij zelfs bereid één of twee dekens te huren om, daarin gewikkeld, zonder al te veel tandengeklapper, ook op kille avonden zijn openluchtconcert of sou-

per in de vrije natuur naar waarde te kunnen genieten. ☒ In de groote stad sluiten de zaken Zaterdagmiddag zeer vroeg en alles trekt naar buiten om het week-eind door te brengen in de vrije natuur. Op de eilandjes van de „skaergård” huizen en overnachten er karavanen in tenten en kampementen. (Slot volgt)

HESPERIS MATRONALIS OF DAMASTBLOEM

DOOR G. KROMDIJK

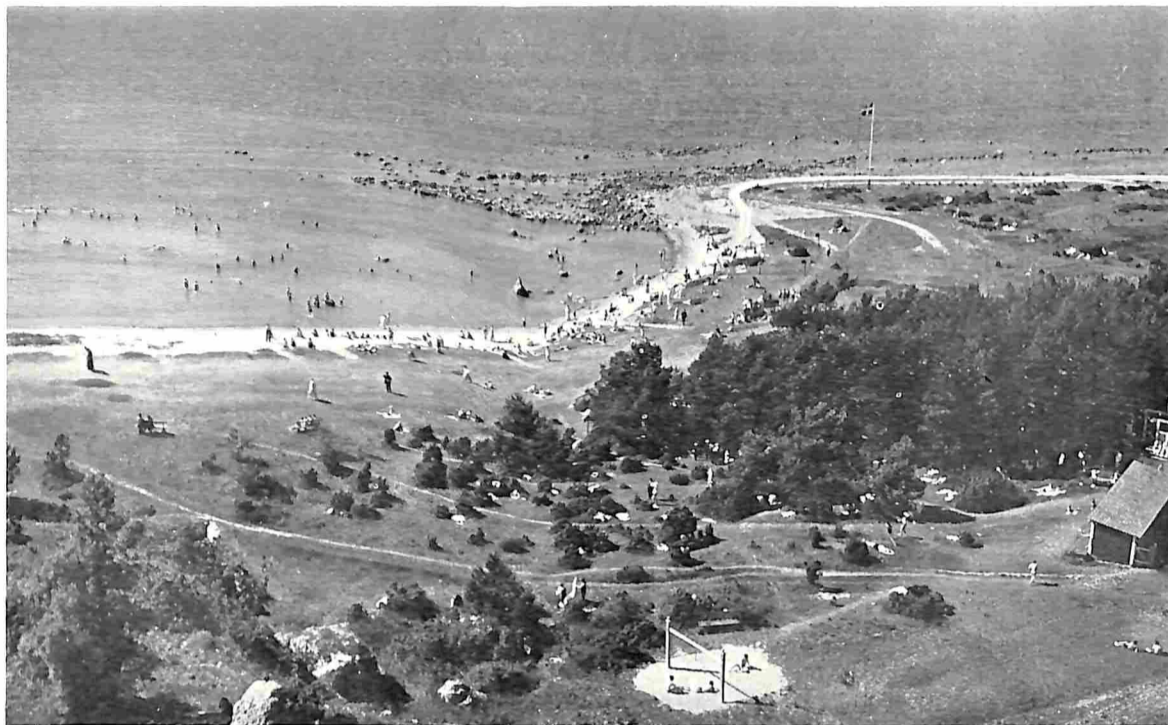
ALS we zoo eens in oude tuinen rondkijken, treffen

we daar ongetwijfeld een paar planten aan van de Hesperis matronalis, want ze behooren reeds tot een van de oudste tuingewassen. Snuffelen we oude kruidboekenna, dan treffen we de Hesperis onder talrijke benamingen aan. Zoo gewaagt de een van Damastbloem, wat eigenlijk een afkorting of verbastering is van Bloem van

Damascus, welken naam ze ontving omdat ze door de kruisvaarders werd meegenomen, terwijl een anderen naam Viola Damascena aangeeft. Ook vindt

men haar hier en daar als nachtviool beschreven. Vroeger nam men het met de benaming niet zoo precies, want de Hesperis heeft eigenlijk niets met een viooltje gemeen, ze behoort zelfs niet eens tot dezelfde familie. Intuschen is de naam nachtviool wel verklaarbaar, n.l. door den aangenamen

viooltjesachtigen geur, dien de bloemen, vooral tegen den avond en 's nachts, verspreiden. Onze voorouders waren met deze prachtige tuinplant hoogst ingenomen, want ze werd niet alleen aangekweekt om haar mooie bloemen en heerlijken geur, doch ook, en dat voornamelijk, om haar geneeskrachtige eigen-

STRAND- EN BADLEVEN IN ZWEDEN

VOLKSDANSEN OP SKANSEN, HET OPENLUCHTMUSEUM TE STOCKHOLM

schappen Zoo vinden wij bijvoorbeeld in het Kruidt-Boeck van Nylandt het volgende vermeld: „Damastbloemen zijn heet en droogh van aert, doorsnijdende, afvagende en 't sweet en de Urijn drijvende van krachten.” Medicinaal werd het verder gebruikt voor „Engborstigheyt, Hoest en de kram of treckinge der Zenuwen” enz. ☼ Tegenwoordig wordt ze echter om haar geneeskrachtige eigenschappen in het geheel niet meer gekweekt, maar dit mag ons inziens toch geen reden zijn, dat men ze in de nieuwere tuinen zoo weinig meer aantreft. In Mei en Juni bloeien er nu eenmaal niet veel vaste planten, althans geen hoog-groeiende soorten. De Hesperis kan dus die leege

plekken in uw border schitterend vullen, daar ze met haar forsche bloemstengels gemakkelijk een hoogte van een meter en meer kan bereiken. Eigenlijk behoort de Hesperis in elken liefhebberstuin. Immers we hebben genoeg tuingewassen, die door kleur en geur overdag de aandacht trekken, maar die zich tegen den avond sluiten en dan dikwijls minder sterk geuren. Dit is bij de nacht-viool anders, deze toch begint eerst tegen den avond haar heerlijken geur te verspreiden. Juist om dezen zoeten, aangename geur is ze bij ons een van de meest geliefde tuinplanten. ☼ Hesperis matronalis behoort eigenlijk tot de vaste planten, en als zoodanig zal men de dubbelbloemige moeten behandelen. Deze kan men door scheuren vermenigvuldigen, wat dan het best direct na den bloei geschieden kan. Ook kan men deze door stekken vermenigvuldigen, door de jonge scheutjes te nemen, die er in het voorjaar genoeg te vinden zijn. De stekjes zet men onder glas, in een laagje zuiver gewasschen scherp zand. Voor den liefhebber lijkt mij het scheuren echter wel het eenvoudigste. De dubbelbloemige variëteiten treft men echter hoogst zelden aan, en ik vind de enkelbloemige met haar forsche bloemstengels ook het mooist. Ook de enkelbloemige is een vaste plant, maar als we haar jaarlijks in vollen bruidstooi willen zien, kunnen we haar beter als tweejarige plant behandelen. U weet: tweejarige planten worden het eene jaar gezaaid en bloeien het daaropvolgende, dus moet men elk jaar opnieuw zaaien. Zoo'n cultuurtje is nu net iets voor den liefhebber, want tweejarige planten zaaien mislukt nooit, hetgeen van sommige eenjarige niet altijd gezegd kan worden. Daar schuilen nogal wat soorten onder, die beslist onder glas en dan nog op warmte gekweekt moeten

HESPERIS MATRONALIS ALBA
(Foto: „Tweejarige-, Vaste- en Rotsplanten”, Uitg. Turkenburg, Bodegraven)

worden, iets waar de gewone tuinliefhebber altijd voor zorgen kan. ☼ Bij tweejarige en vele vaste planten niets van dit alles, omdat men ze gewoon buiten in den vollen grond uitzaaien kan. Zoo ook de Hesperis, die, in Mei-Juni gezaaid, een paar maanden verspeend en in het najaar op de bestemde plaats uitgeplant, de daaropvolgende Meimaand reeds met hun bloemen pronken. om daarmee door te gaan in Juli, een bloeitijd dus van ruim twee maanden. De oorspronkelijke soort heeft lila-roode bloemen, doch thans heeft men ze ook wit. Hesperis is niet veeleisend, doch groeit het best op een eenigszins kalkhoudenden, flink bemesten bodem, en een star

plaats op een licht schaduwplekje. Voor kleine tuinen, waar men overal gebrek aan schaduw heeft, dus wel een ideale plant. Op drogen grond zal men geregeld moet gieten, vooral tegen den bloei kunnen ze enorm veel water gebruiken. Prachtig is de Hesperis ook als snijbloem te gebruiken, daar ze een goede houdbaarheid op water heeft. Snijdt men de hoofdstengels af, dan heeft dit tot gevolg dat zich talrijke zijscheuten ontwikkelen, die de plant een nog mooier aanzien geven.

DE AVOND EN DE MORGEN

(Slot van blad. 339)

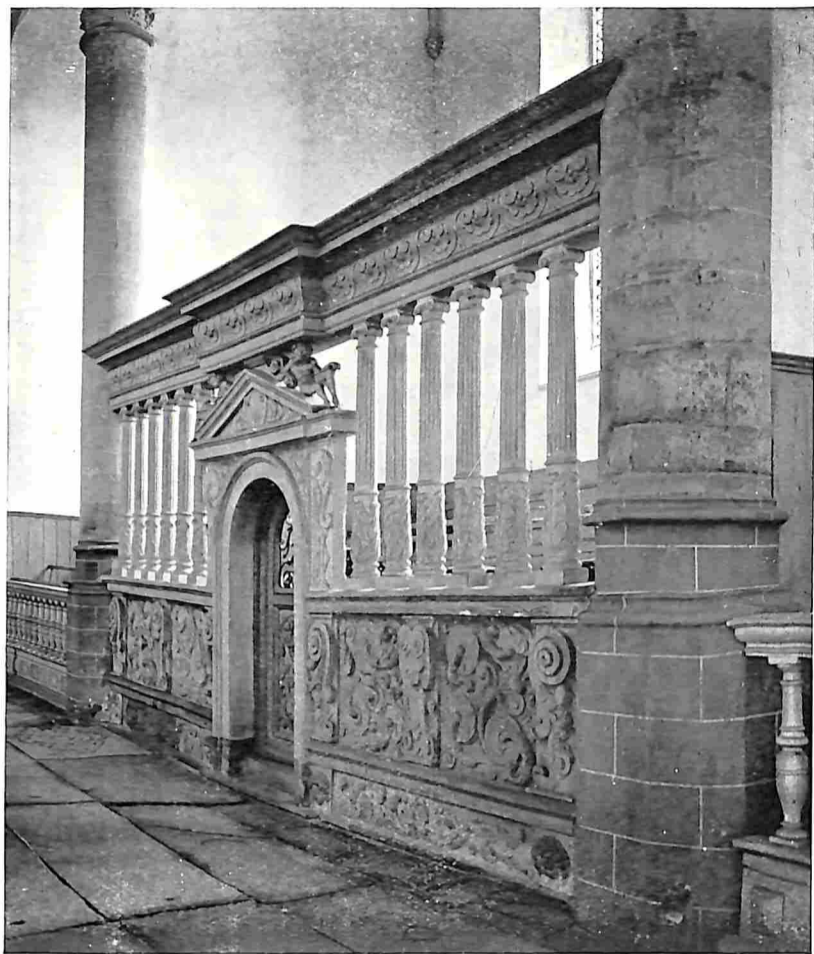
ELK oogenblik verandert er iets. Daar, aan het einde van het pad, steekt plotseling een lijnter over het grint en verdwijnt onder de heesters. Daar komen twee kleine, bonte vlinders,

rood en bruin en goud, spelend fladderen zij om en boven elkaar, en dan gaan zij op een bloem zitten. onophoudelijk klappend met de wickjes. En daar is de eerste honingbij! Zij is niet zoo vroeg gekomen, waarschijnlijk vreest zij in de prille morgenuren de dauw-vochtigheid. Maar nu kruipt zij in een fuchsia heftig beweeg zie ik daarbinnen. Al spoedig echter komt ze brommend terug en vliegt verontwaardigd weg, zeker is de oogst niet meegevallen! ☼ O, de heerlijkheid van die vroege morgenuren! Welk een vreugde zou het zijn, nooit heen te behoeven te gaan van al die schuldlooze schoonheid! ☼ Maar de uren gaan voort. En ik hoor ergens een deur slaan, een trein gilt in de verte, een boerenkar hobbelt over den weg, plotseling klept in de reine morgenlucht een klokje. ☼ Dan weet ik, dat de droom voorbij is. Welk moet ik, naar de stad, naar het menschenleven, dat wij onszelf zoo moeilijk en zwaar hebben gemaakt

EEN SCHOONE KERK IN VERVAL

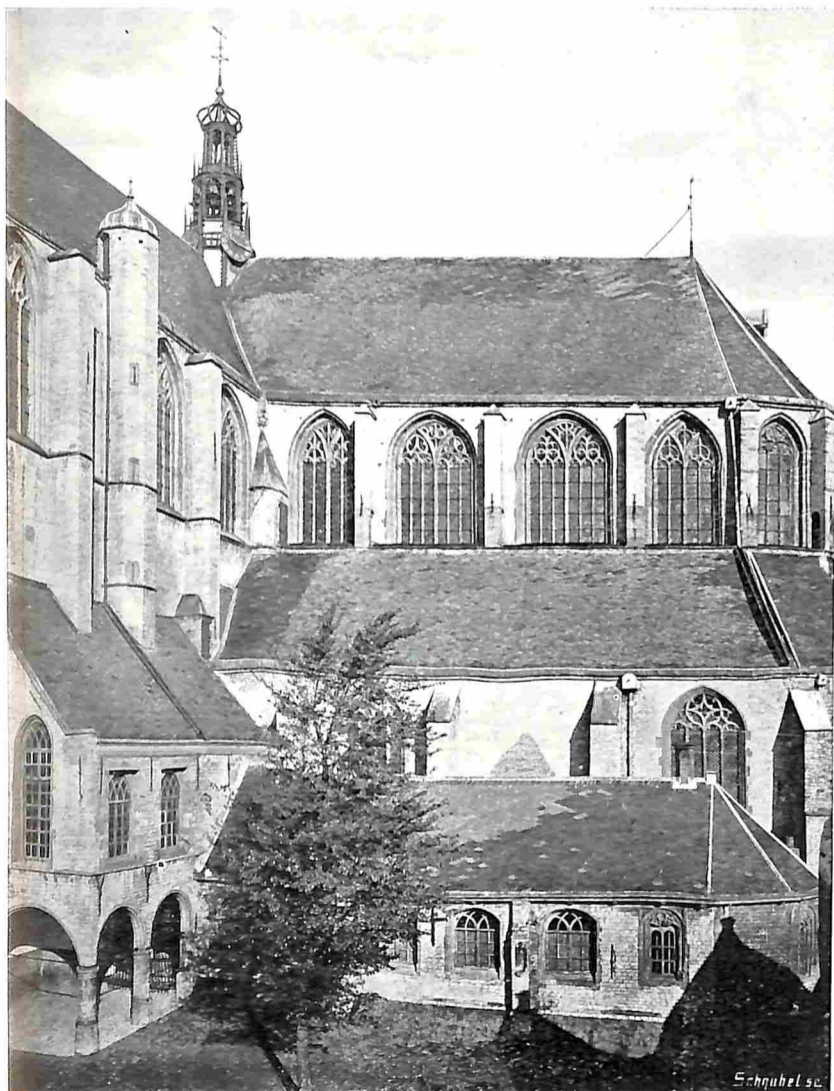
DE GROOTE OF ST. LAURENSKERK TE ALKMAAR IN VERVAL
DOOR MATTY VIGELIUS

DE veertiende en vijftiende eeuw hebben over ons land de meeste der monumentale bouwwerken uitgestrooid, die wij thans nog rijk zijn. Speciaal de kerkelijke bouwkunst dankt aan deze periode haar rijksten oogst. De grootsche, Gothische kathedralen, die nog zoo menig klein plattelandsch stadje aanzien en karakter verschaffen, dateeren uit dien tijd. Zij zijn geïnspireerd op de bloesemende pracht der Fransche kerken, doch de glorie van hun bouw valt iets later dan die van Isle-de-France, van Chartres en van Rheims. De ernst en gedegenheid der Noordelijke bouwmeesters doet soberder godshuizen ontstaan; zij zijn strakker en strammer en daardoor wellicht devoter. Zij missen het behaagzieke en overdadige van de Fransche Gothiek, al behouden ze met haar in wezen toch meer overeenkomst, dan met de Gothiek van Duitschland. Natuurlijk moeten we, om ons van de aesthetische werking van het bouwwerk rekenschap te geven, ons steeds indenken, hoe de Middeleeuwsche, Katholieke devotie haar kerken sierde met het mysticisme van een gedempte lichtval en van gloeiende kleuren, wier werking door het schemerduister gesmoord worden. ☞ De schoonste Gothische bouwwerken van ons land zijn wel de Dom te Utrecht en de St. Janskerk te 's-Hertogenbosch. Maar daarnaast, welk een rijkdom, welk een statige, beheerschte schoonheid van architectuur ligt over ons land verbreid. ☞ Hoe innig

AFSLUITING VAN EEN DER KAPELLEN IN DE GROOTE KERK TE ALKMAAR

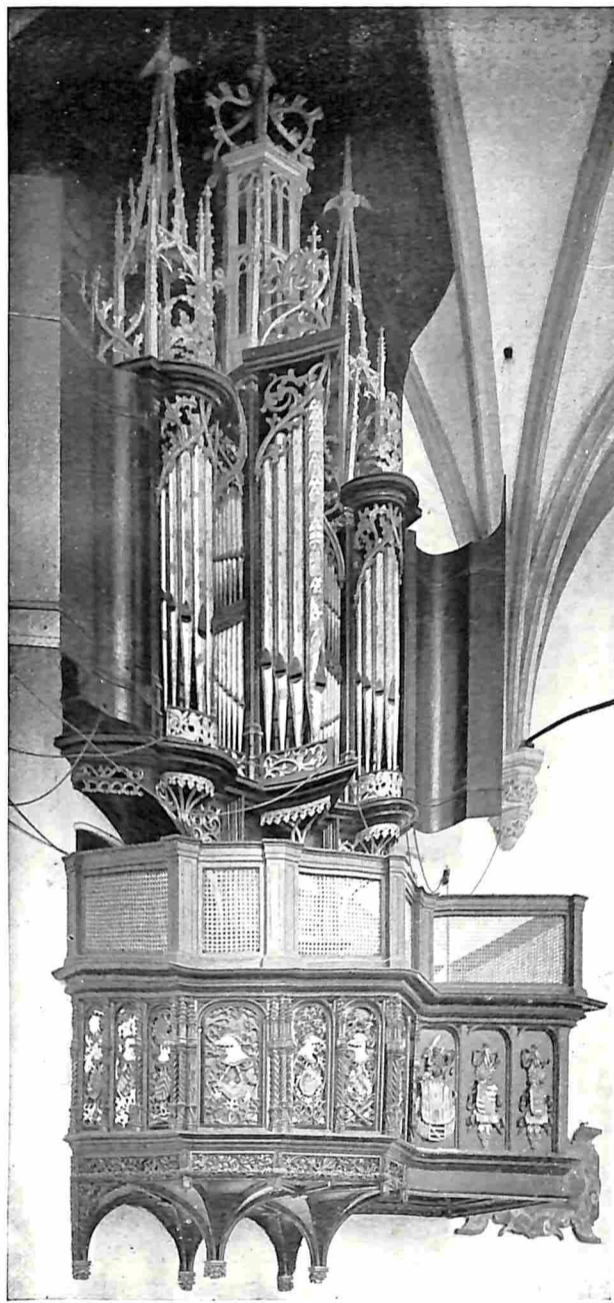
is de broze silhouet onzer stadjes, gelegen in het jubelend blijde polderland, waaraan juist de ranke kerkspits zulk een fijn accent verleent. ☞ Niet alles is in ongeschonden staat tot ons gekomen. Hier vindt ge zware torenmassieven zonder kerk, elders rijst het hooge kerkdak boven de stadshuizen zonder toren. Dit is o.a. het geval te Alkmaar. ☞ De vermaarde St. Laurens- of Groote Kerk, tweelingzuster van de Haarlemsche St. Bavo, domineert het gansche stadscomplex, al is het fraaie klokketorentje op de kruising van hoofd- en zijbeuk wat al te nietig voor het enorme kerkmassief. Maar inderdaad heeft hier vroeger een toren gestaan, gericht naar het Westen, zooals meestal bij Gothische kerken het geval is. En hiermede geraken we een de geschiedenis van de kerk. ☞ Het schijnt — doch daarvan weten we niet veel — dat hier in Kennemerland, op de plaats waar thans de St. Laurenskerk verrijst, reeds in de eerste dagen der kerstening van deze streek, dus ongeveer in de negende eeuw, een eenvoudig, houten kerkje gestaan heeft. Mogelijk viel het ten offer aan de brand- en vernielzucht der Noormannen, doch zeker is dit niet. ☞ Wat wij echter wel met zekerheid weten is, dat reeds in 1382 hier een steenen kerkgebouw stond. Hoe oud dat toen was, is niet meer na te vorschen. Deze St. Laurenskerk was echter te klein geworden voor het snel groeiende stadje. Men verhielp dit euvel op een zeer eenvoudige en praktische wijze. Men plaatste een twee kerk er tegenaan, verving den scheidingsmuur door zware zuilen en kwam zoo in het bezit van een flink bedehuis. Het zou wel curieus zijn geweest, indien ons daarvan afbeeldingen bewaard waren gebleven. De nieuwe kerk was aan St. Matthias gewijd. ☞ De bekroning van dit werk moest de toren worden, een hooge, hooge toren, voor den ganschen omtrek zichtbaar en die als baken voor de schepelingen dienst zou kunnen doen. Aan de vrome zusters van het nabij de kerk gelegen Oudehof werd

GEZICHT OP DE GROOTE KERK TE ALKMAAR

nu gevraagd een stuk grond af te staan, om hierop den toren te kunnen bouwen. Men begon hiermee in 1450. Hoe hecht de fundeering was, bleek onlangs toen de metersdikke fundamenteen werden bloot gelegd. ☞ Reeds was de toren zoover gevorderd, dat hij als een der hoogste in het land beschouwd werd en van zee uit goed te zien was, reeds werden de klokken gegoten, die erin zouden worden opgehangen, toen op 29 October 1468, dus nadat men juist tien jaren aan den bouw gewerkt had, de toren met donderend geraas instortte en de bestaande dubbele kerk zwaar gehavend werd. Wat de oorzaak geweest kan zijn van deze ramp, weten we niet, maar twee begijntjes van het Oudehof vonden hierbij een tragischen dood. ☞ Doch de steeds meer in betekenis toenemende stad Alkmaar kon toch niet buiten een groote, monumentale hoofdkerk. In de Gothische kerken immers, in tegenstelling tot die uit de Romaansche periode, manifesteert zich de macht en de welvaart der opkomende burgerij. Het zijn niet langer de monniken, die onder aanvoering van hun abt de steigers betreden, zooals nog bij den Romaansche kerkenbouw het geval was. De oprichting van een kerk is een gebeurtenis voor de gansche burgerij, die diep hierin medeleeft. ☞ En zoo besloot men dus tot herbouw. Daartoe werden de beide vernielde kerken afgebroken en op 9 Juni 1470 werd de eerste steen gelegd voor het huidige gebouw. Lang heeft men niet aan deze kerk gearbeid, al was zij, toen ze in gebruik genomen werd, nog op geen stukken na voltooid. Maar wanneer men bedenkt, hoe aan sommige kerken, zooals den Dom te Utrecht, vele eeuwen lang werd gebouwd, dan verbaast het ons wel eenigszins, dat de St. Laurenskerk reeds omstreeks 1475, dus vijf jaar na de eerste-steen-legging, gebruikt werd. Wij vernemen namelijk, dat in dit jaar reeds kerkmeester Zel zijn eigen kapel bezit, de tweede aan de Zuidzijde, waarin thans nog zijn wapenmerk, een gouden ster op een rood veld, aan het gewelf te zien is. ☞ Allengs werden ook de andere kapellen in gebruik genomen. Zoo de 3de aan den Noordkant door Gerrit Willemszoon van den Nieuwburg, uit den huize Egmond, die reeds vroeger een kapel bezeten had in de dubbelkerk. Die daarnaast werd gesticht door den in 1506 overleden Claes Corf, naar wien thans nog een straat in Alkmaar genaamd is. Na zijn verscheiden werd in den achtermuur een „epitaphium” aangebracht, dat de herinnering aan dezen belangrijken Alkmaarder moest levend houden. De zoon van dezen Corf, Dirk Symonsz, bewoonde in die dagen het „Hooge Huis”, ten Noorden van de nieuw te bouwen kerk. Daardoor viel het koor van deze in zijn kruidtuin, die hij dus wel genoodzaakt was te offeren

en waar een doorgang gemaakt werd ten dienste de kerkgangers. Maar „voor wat, hoort wat”, het ook toen en daarom kreeg Corf een eigen toegang tot zijn kapel en een afscheiding hiervan door middel van een bijzonder fraai traliehek. ☞ Ook de gilden droegen in die dagen heel wat bij tot den bouw der kerk. Zij namen dan meestal een bepaald onderdeel op zich. In ruil daarvoor werd hun dan toestemming verleend een altaar te plaatsen. Zoo bevonden zich in de kerk destijds niet minder dan drie en drie altaaren, wat nog niet eens zoo buitensporig veel genoemd kan worden. De altaren zijn verdwenen, maar hier en daar vindt men in de sluitsteenen der gewel-

HET OUDE ORGEL IN DE GROOTE KERK TE ALKMAAR

van de zijbeuken nog emblem aangebracht, zooals een schaar ellemaat, die de herinnering wker houden aan het kleermakergilde. Immers, het steeds in tekenis groeiende Alkmaarnoot in die dagen groote vaart. Daar werd hier gebrouwen laken geweven, er was veel schevaart, de inwoners gingen zter haringvangst en er was markt vertier, zoowel door binnen- buitenlandschen handel. Men zat dus alleszins de middelen zulk een groote en kostbare kerte bouwen. En wanneer er boetegeheven moesten worden, waren deze dikwijls ten bate van de kerk. ☞ Had bovendien de of ander der ingezetenen geen te zuiver geweten, dan gaf hij graag steenen of kalk voor de bouw ten geschenke. En dat heel wat noodig was, dat hebben onlangs de ondergronds blootgelegde muren bewezen, die wel drie ellen, of ruim twee meter dik waren. Men kan dan ook waarnemen, dat in de eerste jaren van den bouw giften en legaten in rijke mate toevloeden. ☞ Een in 1514 begon de welvaart der stad te tanen. De brouwerijen en draperijen gingen hard achteruit. Vele der rijke ingezetenen vertrokken naar Haarlem, den Haag of Amsterdam. ☞ Waarschijnlijk is ook de St. Laurenskerk te Alkmaar gebouwd door een lid der Mechelsche archite- tenfamilie Keldermans, aan wie wij zoovele laatere Gothische kerken in ons land, zoowel in Zeeland als in Brabant, doch ook in Holland, te danken hebben. ☞ Wanneer de bouw nu zoover is gevorderd, dat men aan de zuilen kan gaan denken, worden deze besteld. Daarbij heet het, dat de basementen „met dubbele knoopen, hoog 6 voet” en de kapitelen met „dubbele looveren” moeten worden uitgevoerd. Deze fraaie, Gothische zuilen, die de sierlijke pilaars bogen dragen, vormen met hun hoog, tegenwoordig helaas overgekalkt, basement en het zuivere Gothische lofwerk om de kapitelen de sieraden der kerk. ☞ Paaschavond van het jaar 1500 bestelde men voor de zes kleine pilaren, of muurcolonetten, in de westering van den koortrans, waarvan de „bollen” (kap-

teelen) menschegezichten, door ringen in den mond aan elkaar geschakeld en ander beeldhouwwerk, verdunde restauratie het zoo fraaie koor door een houten schot geheel aan het oog onttrokken, hetgeen aan den totalen aanblik van deze majestueuse kerk onnoemelijk veel schade berokkent. ☼ Hoe is er trouwens met deze kerk omgesprongen! Het klokhuis, waarin tot 1857 drie klokken hebben gehangen, is afgebroken. De klokken zijn verkocht! Reeds in 1498 hing in de kerk een uurwerk. Aan „die clocksteller” werd opgedragen, tegen een salaris van 24 stuivers 's jaars (!) het uurwerk op gang te houden. Het stond in het Noorderkruis en had „mannkens”, die op de klok sloegen. In 1547 werd het voor 32 guldens aan de St. Jansheeren te Haarlem verkocht. Ook van de fraaie, gebrandschilderde „glazen”, welke eertijds de kerk gesierd hebben, is er geen meer over. Het oudste, geschilderde raam zal waarschijnlijk datgene geweest zijn, dat tot nagedachtenis aan den schout van Haarlem, Nicolaas van Ruyven werd aangebracht, die in 1492 door het kaas- en broodvolk uit Kennemerland werd vermoord. Hieraan hadden zoowel „die van Haarlem, Alkmaar ende dorpen van Kennemerlant ende Westfrieslant” meegedaan. Als boete werd aan de burgers van beide steden opgedragen voor de kerken van Haarlem, zoowel als van Alkmaar, een gebrandschilderd raam te betalen. Uit berichten van 1727 weten we, dat beide toen nog bestonden. ☼ In 1505 schonk Jan Pels een raam, voorstellend Christus als hovenier, met Maria Magdalena in den hof. In de beide kruisgevels waren eveneens zeer fraaie gebrandschilderde ramen aangebracht, waarvan het vroegste reeds door Claes Corf en diens vrouw werd gesticht. Het stelde de marteling voor van den schutpatroon der kerk, den heiligen Laurentius. Bovendien waren hierin afgebeeld keizer Maximiliaan met zeven keurvorsten, deels in wapenrok, deels in geestelijk gewaad en staande boven hun wapen. ☼ Het Zuiderkruisraam werd eerst omstreeks 1640 aangebracht, hoewel men vroeger reeds moeite genoeg gedaan had, er het geld voor bijeen te krijgen. Zoo was in 1519 een deputatie van inwoners van Alkmaar naar den landvoogd te Brussel gereisd (een tocht van zestien dagen), om hem de gelden voor het glas te vragen. Zij moest echter onverrichter zake terugkeeren. ☼ In 1511 werd het fraaie orgel, thans het kleine genaamd in tegenstelling tot het groote, dat door niemand minder dan door Jacob van Campen geconstrueerd werd en met tal van zinnebeeldige schilderijen prijkt, in de kerk aangebracht. Maar eertijds heette dit oude orgeltje

„het groote”, want er was in Mei 1545 nog een ander orgel aangebracht, dat toen het „kleine” heette en door een Haarlemschen orgelmaker gebouwd was. Helaas werd dit eerste „kleine orgel” reeds vrij spoedig weer verkocht en kwam toen in het bezit van de Heeren van St. Jan te Haarlem. ☼ Het tegenwoordige en dus uit uit 1511 stammend „kleine orgel” is aan den Noordelijken muur van den koortrans aangebracht en dus thans eveneens door het leelijke planken schot aan het oog onttrokken. Het is van boven versierd met drie Gothische pinakels en laat op de kunstig gesneden tribune de wapens van het Roomsche Rijk, van Holland, van Alkmaar en van een paar vorsten uit het Bourgondische huis zien. Bovendien nog die van zes der edelste geslachten van ons land, o.a. van Wassenaar, Egmond, Bredode. Ook werden in 1524 op de deuren de wapens geschilderd van den kerkmeester Augustijn van Teylingen en diens vrouw, die weer uit het geslacht Corf stamde. Later werd in den muur een bord aangebracht, in het Latijn vermeldend: „Den 1ste van de maand Mei 1511 deed het werk van Hans van Coblenz zich hooren. Hoe liefelijk doet dit instrument, door kunstvaardige hand bespeeld, de zangen met velerlei welluidende tonen weerklinken”. (Slot volgt)

KONINGINNEPAGE, JUUST UIT HET POPHULSEL GEKROPEN
(Foto K. O. Bartels uit: „Belauſchtes Leben”, Uitg. Verlag H. Bermühler, Berlin)

Onze grootste dagvlinder

DE KONINGINNEPAGE

DOOR R. J. DE STOPPELAAR

ENIGE weken geleden, toen de meidoorn nog stond te geuren in de kamers van mijn huis, kreeg ik bezoek van een schoolmeisje, dat in haar hand een doosje droeg. ☼ „Wel Maaïke?” vroeg ik. ☼ Ze had een mooien vlinder, dien ze aan meener wilde brengen. ☼ „Laat maar es zien!” ☼ In het kartonnen kistje zat een pas uitgekomen koninginnepage, die als pop had overwinterd. We hebben hem op een tak meidoorn gezet en na een paar dagen de vrijheid gegeven. ☼ Deze kleurige kapel is de grootste en een der mooiste onzer dagvlinders. In het Noorden van ons land vrij zeldzaam, is hij in 't Zuiden en Oosten een vrij veel voorkomende verschijning, die in zijn kleurige pagepakje kan doen denken aan tropische streken, waar trouwens de meeste van zijn verwanten leven. De hoofdkleur der vleugels is geel, helder zwavelgeel, bestipt, bevlekt, gelijnd met zwart, blauw en oranje. Een roode vlek siert den binnenkant der achtervleugels, die in een zwart met geel omboord staartje eindigen; vandaar ook de naam zwaluwstaart. Maar Koninginnepage klinkt veel mooier. Inderdaad is hij

DE PATIO DE LOS NARANJOS (DE HOF DER SINAASAPPELBOOMEN) TE BARCELONA

als een page uitgedost met zijn bonte en toch zoo harmonieuse kleedage, en als een page van de zomergod in vliegt hij over de bloeiende roode en paarse hoofdjes van de distels en andere bloemen der zonnige zandwegen. ☼ Zijn wetenschappelijke naam

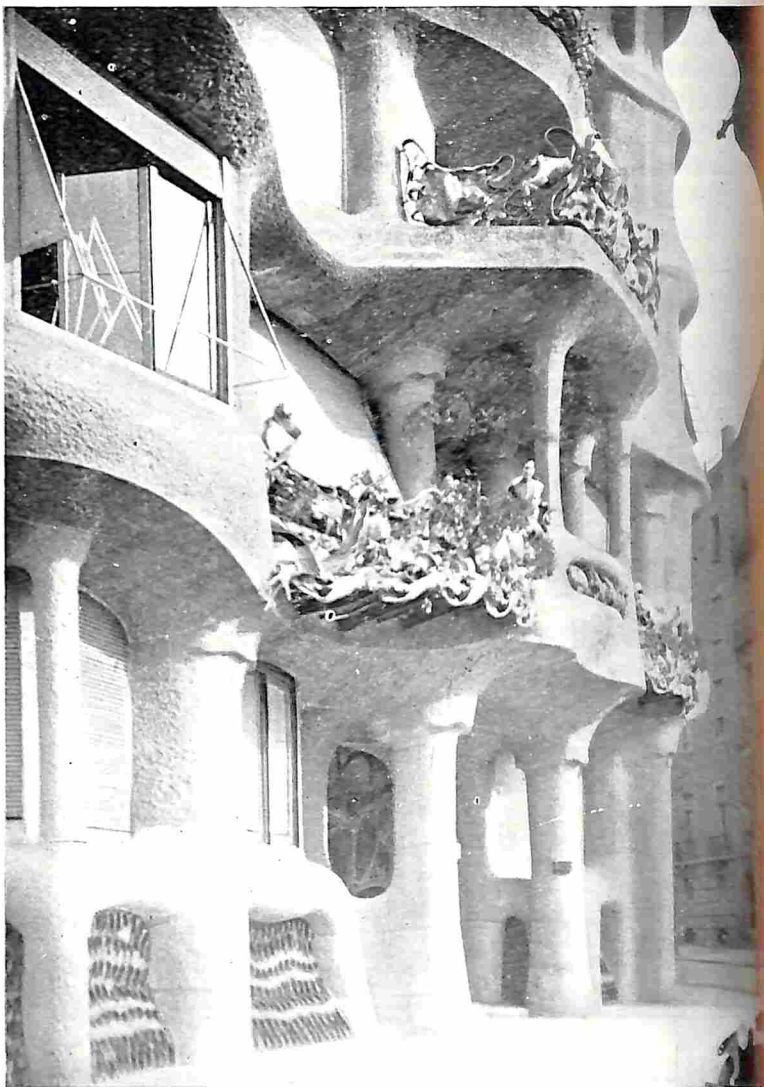
is *Papilio Machaon*, hem door den ouden Linnaeus gegeven. Deze doopte die groep der dagvlinders „*equites*,” ridders en tooiden ze met namen, ontleend aan Homerus' *Ilias*. Die rood droegen op de borst werden Trojanen, de andere Grieken; zoo is de met karmijnroode vlekken gesierde *Papilio Hector* van Ceylon naar den beroemden zoon van Priamus gedoopt. Maar de koninginpage werd tot een Griek. Machaon en Podalirius waren zonen van Aesculapius en heelmeesters in het leger van Agamemnon voor Troje. De eerste leeft voort in onze koninginpage, terwijl Podalirius werd vereeuwigd in den meer in heuvelrijker oorden levenden familiegenoot, de koningspage, die echter wel eens in enkele exemplaren uit België naar ons land afdwaalt. ☼ De mooie rups van de koninginpage, die op wortelloof leeft en op het blad van nog enkele schermbloemigen, is in haar jeugd zwart met een witte rugvlek. Later wordt zij lichtgroen. En dan draagt iedere ring een zwartfluweelen dwarsband, waarop zes oranje wratjes. Met wat spinsel aan het achterlijf en een draad om het midden hecht de pop zich vast aan een blad of takje, om in haar gelig groen hulsel de wondere gedaanteverwisseling tot vlinder door te maken. ☼ Als een echte page beschikt de rups ook over een verdedigingswapen. Pakt ge haar beet, dan laat ze uit den eersten ring boven op den rug een oranje-kleurig week vorkje te voorschijn springen om af te schrikken, terwijl zij tevens een scherp aethergeur verspreidt. ☼ De eerste generatie van deze kleurige vliegers verschijnt in Mei uit de overwinterd hebbende poppen, de tweede in Juli en Augustus. Zoo beschrijft Friedrich Schnack in zijn prachtig boek „*Im Wunderreich der Falter*” (vertaald door Rinke Tolman) den dans van drie koninginpages „boven den met distels begroeiden zandbult.” ☼ „Rechtuit, rechtaan was hun vlucht en met korte bochten keerden zij terug. Lenig als zwaluwen zeilden zij met korte bogen en heffingen.

Licht kroesden de aren van het korenveld. Op zelfde hoogte als de gouden lijn der halmtoppen zweefden de staartdragers zonder moe te worden. Tot laat in den middag zetten zij hun zelftevredenspel voort.”

NAAR BARCELONA

DOOR A. G. A. WILLEMSSEN—BERG

L IGT te noordelijk. Zal niet veel aan zijn”, werd voorspeld. Het is meegevallen. Na een eindelijk reis bracht het overstappen te Port-Bou wat afluende De Catalaansche geest van vrijheid was hier al te bemerken, want van onze gereserveerde plaatsen keerde kalme, donkere gezichten ons aan en geen „*Viajes*” zoo (reisbureaux) kon hen bewegen hier afstand van te doen. Dit werd geweigerd zonder de minste beschaamdheid, — typeerend — ook zonder eenige onbeschaamdheid. ☼ De rose bouquets van amandelboompjes en uitkijkjes telkens een grillig gevormde, rots-omrande baai van de Brava naderden we Barcelona, dat vóór het station een angstigend beeld geeft van niets dan fabrieksschoorsteen. gelukkig zag ik ze niet eerder terug, dan bij 't vertrek. Door de stad in een taxi, bleek hier hetzelfde soepele, schaarbaar ordeloos verkeer te heerschen als in Parijs, waarbij rasechte Hollander eerst vijf minuten lang zijn adem inhoudt uit angst, dat het anders de laatste kon zijn, en zich dan laten in dezen chaos laat meevoeren, omdat hij ziet, dat tóch niets gebeurt. Wij bereikten dus levend ons doel, maar hadden ons toch vergist in de keuze van taxi, want de afstand die 4 à 5 pesetas behoort te kosten, werd dezen eersten keer door ons betaald met 20 bloedige pesetas. Die ervaring was dus niet typisch Spaansch! ☼ Ons „home” bestond uit niet meer of minder dan het koninklijk paleis — *Palacio Real Pedralbes*. — Het hooge ijzeren hek, de wacht hierbij slaan langs een ruischende fontein en fluweelige grasveld met groepjes bloemen, de pauze, die ritselend, als een groen haar fonkelend waaierkleed ontplooit, verleiden iemand naar de koninklijke marmeren trap te schrijden, maar dit de toegang tot . . . een museum, waar alle vorstelijke schatten, ook uit Madrid, 's morgens tusschen 9 en 1 uur te bezichtigen.

BIZAR MODERN GEBOUW OP DE „AVENIDA 14 AVRIL” BARCELONA

AVONDSCHMERING OP DE HEIDE

VERBASTERD, MAAR TOCH ONTRAADSELD

DOOR GER. KREKELBERG

ER bestaan in de provincie Limburg vele namen van buurten, velden, hoeven of boerderijen, welke op 't eerste gezicht zóó vreemd aandoen, dat men er aanvankelijk, wat betreft afleiding of etymologie, geen raad mee weet. ☞ Tot deze verminkte namen behooren veelal ook de hoeve- of boerderijnamen. Maar het blijkt ook herhaaldelijk, dat de menschen over 't algemeen te weinig notitie nemen van oude boerenhofsteden. En weinigen schijnen te weten, dat veel oer-oude, monumentale boerderijen inderdaad een fragment uit de historie zijn. En dat ze, zij 't dan hier en daar ook verscholen, in hun kleurloozen eenvoud, achter arbuust of loof-geboomte, veelbeteekenende illustraties vormen in het boek der geschiedenis. ☞ Zoo wordt er in onze oude geschiedenis gewaagd — en we vinden de namen niet eens in onze woordenboeken — van hoeven, welke den naam dragen van laat-, leen-, bank-, bij-, cijns-, uithof, enz. Toch schuilt in al deze namen een stuk geschiedenis. De laatste b.v., de uithoven, droegen oorspronkelijk ook den vreemden naam van „grangiae”. (Men denke hierbij aan het Latijnsche „granarium” en het Fransche „grange”, zijnde een korenzelder of dito schuur). De bewoner van een laat-hof was een min of meer vrij-gelaten landbouwer, dus een halfvrije grondgebruiker. De beheerder van een leen-, bank-, cijns-hof had de verplichting op zich genomen een zeker deel der producten in natura af te staan aan den heer. Hierin lag het begrip van leenen, van bank en rente ten opzichte van aan anderen behorende boerenhuizen, gronden, bosschen, weiden, enz. Het waren meestal groote bedrijven. Men wil, dat de grootste dezer hoeven in Limburg hebben gelegen. Hoogst merkwaardige waren de Laat-hoven „Ter Wijer” bij Heerlen, „Asseltsche Hof” bij Swalmen, „Aldenhoven” bij Heithuysen; veelal waren zij oude ridderzetels, en stonden dan geboekt in de archieven als: „ein Old stock ridderlyck huys, frey van servituten”. Gewoonlijk bevond zich in zóó'n huizing een huis-kapel, terwijl erbij een bierbrouwerij lag met een watergraanmolen (vgl. de ban-brouwerijen en banmolens). Dijken en vijvers (Limb. „wijers” genoemd) lagen om deze oer-hoeven; ze hadden daardoor het aspect van een versterkt kasteel, weshalve vele dezer hoeven den bijnaam droegen en nog dragen van „de borg”. Ook kregen zij wel eens den naam van

den eromheen liggenden vijver (= de wijer). Hieruit is ontstaan de Limburgsche familie-naam Van de Wijer. ☞ Men spreekt in de geschiedenis gewoonlijk van oude burchten, sloten, men vergeet, dat de hoeven even oud kunnen zijn. We kennen hofsteden van circa zeven eeuwen oud. Over den oer-oude Laathof van St. Geertruid bij Breust-Eisden staat in het archief te Maastricht geschreven: „L'an 1261. le jour après fêtes de St. Pierre et Paul, le Seigneur Reynier de Gronsveld et Béatrix sa femme, donnent à cette abbaye leur cour cense d'Eikelrade, du consentement de Waleram de Maastricht joie”. ☞ Maar nu weten we nog niets over de vorenstaande vreemde benaming der oer-voorraadschuren „grangiae”. Om wille van een goed begrip dienen we vooraf te zeggen, dat vooral de oude kloosters der Benedictijnen, Cisterciënsers, Praemonstratensers (de bekende Agrarische Orden) tal van omvangrijke voorraadschuren hebben gebouwd. Vandaar de bovengenoemde namen: bij-, voor- en uithoven. De pacht heetten vaak „meiers”. Aan genoemde orden is 't voor een groot deel te danken geweest, dat de strenge hoorigheid en veelal hinderende dienstbaarheid werden afgeschaft, waar het voornaamste gevolg was, dat de boeren van toen al hun vrijheid verkregen, van lieverlede vrije pachters werden, daardoor in de gelegenheid kwamen het boerenbedrijf op eigen rekening uit te oefenen. Hun lasten werden aldus minder zwaar, als zij maar zorgden, dat aan de instellingen kloosters en abdijen op tijd de verplichte tienden werden betaald. ☞ Deze huizingen, als bewaarplaatsen voor de overvloedige voorraden producten, waren derhalve de „grangiae”, met de machtige complexen, waarvan vooral de schuren, de uithoven, plaatsen groote, omvangrijke gebouwen waren. De etymologie maakte later van deze schuren, de „grang(e)”, en ten slotte een „Krang”, zoodat we ten slotte vandaag hier en daar nog zóó'n hoeve aantreffen, als bij Weert (De Krang) met een oppervlakte van 121 ha. Ook Beegden bij Roermond ligt nog een hoeve „De Krang”. Men nu weet, dat deze eerste hoeven reeds ± 1100 en vóór gebouwd werden, kan men begrijpen, waarom men wel eens een gevelsteen der tegenwoordige (de laatstgebouwde) huizingen steden het voor velen vreemde cijfer IV en V ziet geboekt als bewijs, dat het reeds de zooveelste bouw is op eenzelfde plaats. Het is ten slotte dus eene volkomen zekerheid, dat boerderijnamen heel vaak de namen van oude boer- maarde historische huizingen aan de vergetelheid ontruk- Immers, werden deze laatste afgebroken, door den tand der tijds vernietigd, dan bleven hun namen niet zelden in leven in de benaming der overgebleven boerderijen.